

Anbefalt kosthold etter transplantasjon

Klinisk ernæringsfysiolog Julie Fossum

Seksjon for klinisk ernæring, Kreftklinikken, OUS, RH

Hva jeg kan/
ikke kan
spise?

Hva skjer med
vekten?

Effekt av
medisinene?

Hva kan jeg gjøre for å
holde meg frisk?

Bør jeg ta
tilskudd?

Hvilke forhåndsregler
bør jeg ta?

Risikomat?

Hygiene...

Kostråd for å fremme folkehelsen og forebygge kroniske sykdommer

Metodologi og vitenskapelig kunnskapsgrunnlag

Nasjonalt råd for Ernæring
2011

← Smitte fra mat, vann og dyr

Forebygging av matbåren smitte i helseinstitusjoner

Artikkel | Oppdatert 13.06.2018

Oversikt over hvilke matvarer gravide, pasienter med nedsatt immunforsvar og andre som er spesielt utsatt for matforgiftning eller matbåren infeksjon, bør unngå å spise.

Relaterte emner

- Smitte fra mat, vann og dyr
- Smittevern i helsetjenesten

Innhold på denne siden

Risikomat
Risikogrupper
Forebyggende råd
Referanser

Gravide og helseinstitusjoner bør være spesielt oppmerksomme når det gjelder forebygging av matbåren smitte.

Risikomat:

- Vanskelig å si helt eksakt risiko
- Lite forskning når det gjelder smitte etter transplantasjon

Mulige følger etter transplantasjon

↑ blodsukker

↑ kolesterol

↑ blodtrykk

↑ vekt

Tap av muskler (ved høye doser)

Mage-tarm-forstyrrelser

og risiko for

Hjerte- og karsykdom

Benskjørhet

Men dette kan forebygges med kosthold 😊

Risikofaktorer for hjertekarsykdom

1. Overvekt
  2. Høyt blodsukker/
Insulinresistens/
Diabetes
  3. Høyt blodfett
  4. Høyt blodtrykk
- Røyking

Uavhengige
risikofaktorer for
sviktende
transplantatfunksjon

Risikofaktorer for hjertekarsykdom

1. **Overvekt**
  2. Høyt blodsukker/
Diabetes
  3. Høyt blodfett
  4. Høyt blodtrykk
- Røyking

Uavhengige
risikofaktorer for
sviktende
transplantatfunksjon

1. Overvekt

Årsaker til vektøkning:

Økt sultfølelse?

Økt søtsug?

Redusert metthetsfølelse?

Mindre fysisk aktivitet?

Blodsukkerregulering?

Endringer på matinntak/matvarevalg etter oppstart av Prednisolon?

1. Overvekt

Nøkkelråd for et sunt kosthold (www.helsedirektoratet.no)

- Finn en måltidsrytme som passer for deg, f.eks. 3 hovedmåltider og 1-2 mellommåltider.
- **3-4** porsjoner grønnsaker, **1-2** porsjoner frukt/bær daglig (fiber, vitaminer, mineraler)
- **Grove** kornprodukter daglig (proteiner, fiber, vitaminer, mineraler)
- **Fiskemiddag** 2-3 ganger per uke + pålegg (proteiner, omega-3)
- **Magre** kjøtt- og meieriprodukter (proteiner)
- Myk vegetabilsk margarin eller **olje** framfor hard margarin eller smør (gunstige fettsyrer)

- **Mindre sukker** til hverdags
- Lite **salt**
- **Vann** er beste tørstedrikken!

- **FYSISK AKTIVITET!**

1. Overvekt

Se etter nøkkelhullet!

- Mindre og sunnere fett
- Mindre sukker
- Mindre salt
- Mer kostfiber og fullkorn

Risikofaktorer for hjertekarsykdom

1. Overvekt
  2. **Høyt blodsukker/
Diabetes**
  3. Høyt blodfett
  4. Høyt blodtrykk
- Røyking

Uavhengige
risikofaktorer for
sviktende
transplantatfunksjon

2. Blodsukkerregulering

Hva kan du gjøre?

- **Mål**

- Øke metthetsfølelse, redusere sultfølelse og søtsug
- Stabilisere blodsukker

- **Tiltak**

- Regelmessige måltider: 3-4 hovedmåltider
- Fiberholdige og proteinrike måltider
  - Fullkornsprodukter (fullkornsrís, bygggrís, fullkornspasta)
  - Grønnsaker
  - Magert kjøtt/fisk/kylling/egg/belgvekster
- Tallerkenmodellen
- Velg vann som tørstedrikke (unngå brus, juice, saft)

2. Blodsukkerregulering

Måltidet og tallerkenmodellen

2. Blodsukkerregulering

Velg rett brød

FINT BRØD – et kakestykke

Grovhet 0–25,9 % sammalt mel eller hele korn.

HALVGROVT BRØD – to kakestykker

Grovhet 26–50,9 % sammalt mel eller hele korn.

GROVT BRØD – tre kakestykker

Grovhet 51–75,9 % sammalt mel eller hele korn.

EKSTRA GROVT BRØD – fire kakestykker

Grovhet 76–100 % sammalt mel eller hele korn.

Risikofaktorer for hjertekarsykdom

1. Overvekt
  2. Høyt blodsukker/
Diabetes
  3. **Høyt blodfett**
  4. Høyt blodtrykk
- Røyking

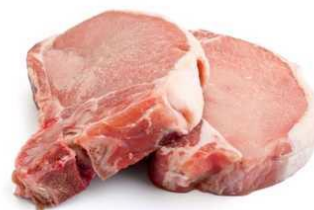

Uavhengige
risikofaktorer for
sviktende
transplantatfunksjon

3. Høyt blodfett

Det er ikke ett fett hva man velger!

Mettet fett

Umettet fett:

- Enumettede fettsyrer

- Flerumettede fettsyrer
(omega-3)

Senker blodfettet

3. Høyt blodfett

Anbefalinger:

- Magre kjøtt- og meieriprodukter
- Vegetabilske oljer
  - Rapsolje, olivenolje, solsikkeolje, osv.
- Nøtter
  - Inneholder sunne fettsyrer samt mye vitaminer og mineraler
  - Velg usaltede nøtter, og pass på mengden
- Fisk
  - Fet fisk til middag + som pålegg
  - Og/eller tran/trankapsler
- Prøv å unngå produkter som inneholder:
  - Delvis herdet vegetabilsk fett
    - Mest i utenlandske merker: kjeks, kaker, potetgull, samt frityrstekt fast food
  - Palmeolje og kokosolje

Risikofaktorer for hjertekarsykdom

1. Overvekt
  2. Høyt blodsukker/
Diabetes
  3. Høyt blodfett
  4. **Høyt blodtrykk**
- Røyking

Uavhengige
risikofaktorer for
sviktende
transplantatfunksjon

4. Høyt blodtrykk - risikofaktorer

Høyt saltinntak

- Mye salt i ferdigmat
  - Spekte, røkte og andre sterkt saltede matvarer
- Saltholdige hel- og halvfabrikata
  - Hermetikk
  - Farseprodukter
  - Suppe- og sauspulver
- Krydderblandinger med salt (f.eks. grillkrydder, tacokrydder, sitronpepper)
- Anbefalt inntak: mindre enn 5 gram per dag
- Velge matvarer med mindre enn 1.25 g salt per 100 g matvare (moderat saltinnhold)
- Lite salt i råvarer

Overvekt

FØLG NØKKELRÅD FOR SUNT KOSTHOLD

Transplantasjon og benhelse

- Økt risiko for benskjørhet
- **Vitamin D og kalsium** er nødvendige for normal benhelse
  - 10 µg vitamin D per dag:
    - 5 ml tran (1 teskje/2 kapsler)
    - 150 g laks
    - 250 g makrell i tomat
- Kalsium: 3 porsjoner per dag!

Legen/klinisk ernæringsfysiolog avgjør behov for tilskudd

- **FYSISK AKTIVITET!**

Vitamin- og mineraltilskudd

- Ikke behov ved variert kosthold
  - Individuell vurdering basert på kosthold, opptak og mangler
- Forsiktig med tilskudd – spør legen din
  - Tilskudd inneholder ofte høye doser av en eller noen vitaminer, mineraler eller antioksidanter

Lege/klinisk ernæringsfysiolog vurderer behov og sjekker om tilskuddet påvirker medisinene du tar

Mat og legemidler

- Frukt som påvirker legemidler

Pomelo

Bitter appelsin/pomerans
(Seville orange)

Stjernefrukt

Grapefrukt

Granateplejuice

Blodkonsentrasjon av Sandimmun® og Prograf®
OBS medikamentoverdosering!

Helsekostprodukter

Johannesurt

- Øker nedbrytningen av legemidler
  - ↓ blodkonsentrasjon av Sandimmun, Prograf
  - ↓ effekt av Warfarin®, digitoksin, p-piller, kolesterolsenkende medikamenter og sannsynligvis blodtrykksmedisiner

Vær generelt forsiktig med produkter fra helsekost - konferer med lege/ KEF

HYGIENE

Hygiene og matsikkerhet

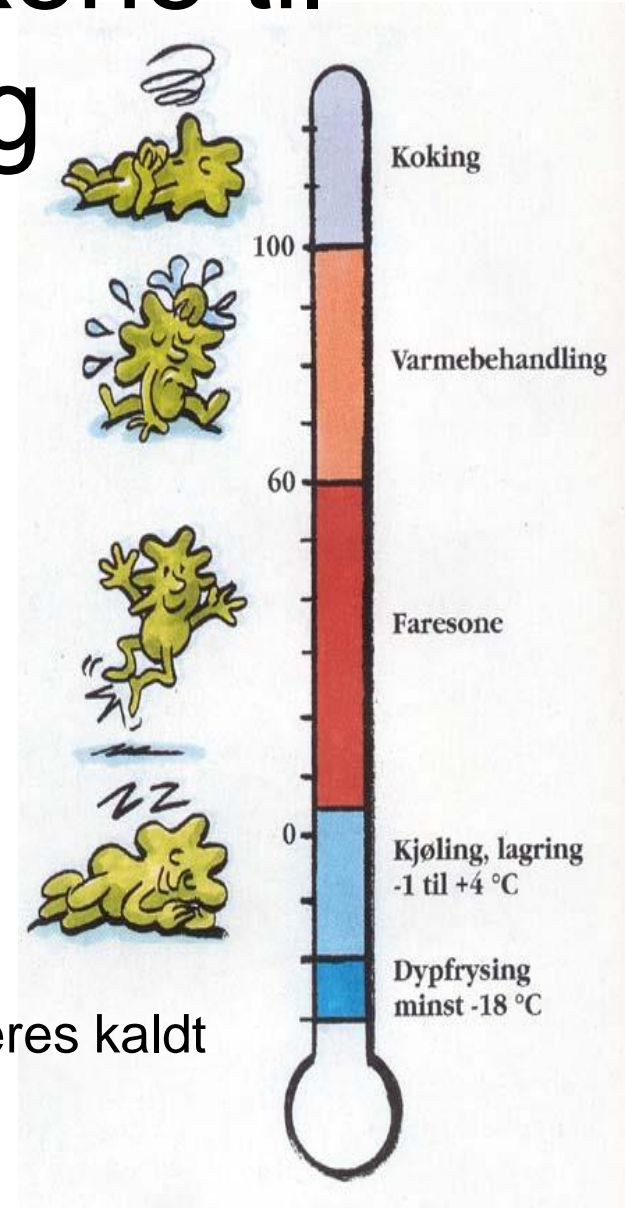
- **Medisinene demper immunsystemet**
  - Mer utsatt for infeksjoner
  - Mer utsatt for matbåren smitte
- Jo større dose/serumspeil medikamenter, jo større risiko
  - Størst risiko de første 6 månedene

De vanligste årsakene til matforgiftning

- Slurv med renhold
- Utilstrekkelig oppvarming
- For sen nedkjøling
- Lagring ved for høy temperatur
  - Bakterier stortrives ved 10-60°C
  - Kjøleskapstemperatur: 4°C eller lavere
  - Varm mat: over 70°C
  - Rask nedkjøling av kokt mat som skal serveres kaldt

Smittestoffer

- Virus
- Bakterier, bakterielle toksiner
- Sopp
- Parasitter

– Kan overføres med mat og vann, og føre til sykdom (alvorlig infeksjon)

- Risikomatvarer

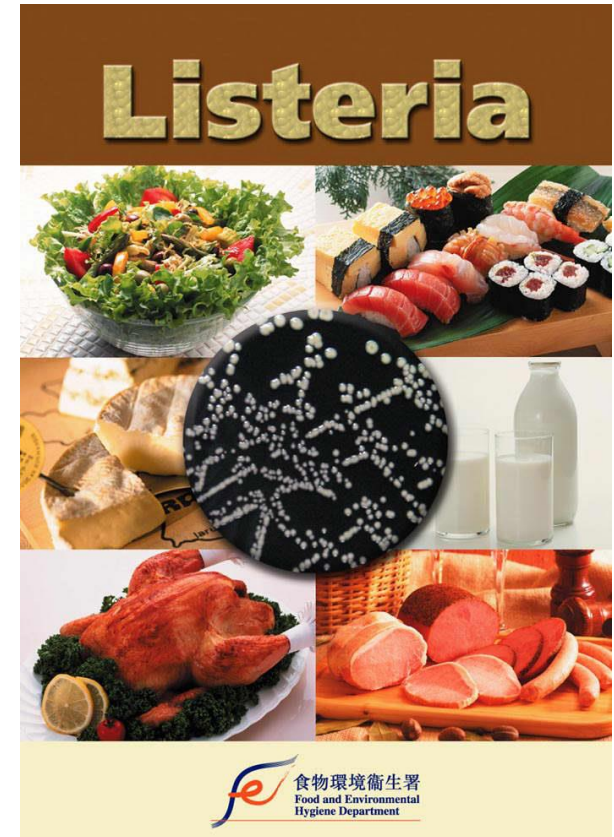
Risikomatvarer er ikke ulovlige å spise, men vit om forhåndsregler!

Listeria

- Bakterien finnes overalt
- Vokser ved kjøleskapstemperatur
  - Tåler frysing
  - Trives i saltlake
- Drepes ved varmebehandling

Risikomatvarer:

- Matvarer med lang holdbarhetstid som spises uten videre varmebehandling:
  - Rå fisk og rått kjøtt
  - Røkt, gravet, raket fisk
  - Kjøttpålegg
  - Upasteuriserte og pasteuriserte myke/halvfaste oster

Ta forhåndsregler!

Fisk og sjømat

Kveis i fisk

- Rakfisk bør unngås helt
- Hva med sushi?
  - Smilefjesordningen 😊
  - Oppdrettslaks kan brukes fersk, men villaks/annen fisk bør fryses først hvis den skal spises rå
- Skjell og skalldyr bør gjennomvarmes helt
- Gravet og røkt fisk bør spises ferskest mulig - aldri etter utgått holdbarhetsdato
- Makrell i tomat og påleggssild er helt trygt å spise

Bilde: Nofima

Kjøtt og kjøttprodukter

Toxoplasma gondii (parasitt) i kjøtt

- Fjørfe og farsemat, som hamburgere, bør være gjennomstekt/-kokt
- Andre kjøttstykker bør være godt stekt på overflaten
- Oppskåret, kokt kjøttpålegg, speket og røkt kjøtt bør spises ferskest mulig og aldri etter utgått holdbarhetsdato

Meieriprodukter

- Bruk kun produkter av pasteurisert melk
- Myke modningsoster er tryggest når de varmes opp. Eksempler er camembert, brie, blåmuggost o.l.
- Iskrem fra iskremmaskin og kule-is

Frukt og grønt

- Det som skal spises rått bør skylles grundig
- Disse bør gis et oppkok før det spises:
  - Rå spirer
  - Importert rå minimais, sukkererter og asparges
  - Importerte frosne bær
  - Benytt helst pasteurisert fruktjuice og smoothies

Generell anbefaling

Oppskåret kjøttpålegg, speket, røkt og gravet kjøtt, gravet og røkt fisk samt sushi bør spises ferskest mulig og aldri etter utgått holdbarhetsdato.

Varmebehandlede myke modningsoster er OK (eksempelvis i grateng, sauser, pizza o.l)

God hygiene

- Hold rått kjøtt atskilt fra mat som ikke skal varmebehandles!
- Vask benker og utstyr etter behandling av rått kjøtt!
- Bruk kun pasteuriserte meieriprodukter
- **Ikke la matvarer stå fremme lengre enn ca 2 timer**
- Bruk rene redskaper og kluter
  - Vask på minst 60°C
  - Legg i klor over natten
  - Tørkerull

Trygg mat - i butikken

- Plukk med deg frossen/kald mat til sist
- Ikke kjøp bulkete og rustne hermetikkbokser (pga holdbarhet)
- Ikke kjøp mat med dagens eller morgendagens utløpsdato

Trygg mat - når du er ute og spiser

- Sjekk om du synes restauranten virker ren
  - Smilefjesordningen:

- Bestill all mat godt kokt/stekt
- Spør hvordan sauser/dressinger er tilberedt
  - Hvis rå egg, la være å bestille den (i utlandet)
- Vær forsiktig med salat/buffet-barer

Råd ved utenlandsreise

Bør unngås:

Drikkevann fra springen og isbiter

Mat tilberedt av rå egg (f.eks. majones, desserter som sjokolademousse og tiramisu)

Rå fisk og skalldyr

Halvstekt eller rått kjøtt

Vær forsiktig med:

Kalde sauser

Mat som serveres lunken

Iskrem fra iskremmaskin, kule-is

Bløtkokte egg, speilegg og omeletter som ikke er helt gjennomstekt

Ukokte grønnsaker, bær, salat og rå spirer

Frukt og bær som ikke kan skrelles (f.eks. moreller, fersken)

Du kan trygt spise og drikke:

Nylaget kokt eller stekt mat som fortsatt er varm

Frukt og grønnsaker som du selv skreller (f.eks. banan, appelsin, avokado)

Is i forseglet innpakning

Nykokt varm te og kaffe

Mineralvann fra flasker du åpner selv

Dagens budskap kort fortalt

VELG MER:

Grønnsaker, frukt og bær

Fisk og fiskeprodukter

Bevegelse i hverdagen

VELG HELLER:

Grove kornprodukter enn fine

Olje og myk margarin enn smør

Magre meieriprodukter enn fete

Vann enn saft og brus

VELG MINDRE:

Rødt kjøtt og kjøttprodukter

Salt og matvarer med mye salt

Sukker, brus, saft og godteri

Stillesitting

Husk god hygiene

Hygienisk kvalitet